

צוואה שנשתכחה

רבים מאיתנו ערכנו או נערוך צוואה בשלב מסוים בחיינו.

אנשים עורכים צוואה אשר תיכנס לשימוש בעתיד וממשיכים בחייהם - צוברים ומוכרים נכסים ולעיתים יוצרים או מנתקים קשרים עם אנשים וקרובים.

השאלה היא, מה קורה במצב בו נסיבות חייו של אדם משתנות כמעט מן הקצה אל הקצה בין מועד עריכת הצוואה לבין המועד בו צריכים לממשה ואותו אדם לא ערך צוואה חדשה?

האם יש לאשר את הצוואה בכל מחיר או שמא, ניתן בנסיבות מסוימות לקבוע כי היא נשתכחה על אותו אדם ולבטלה?

מקרה כזה הגיע לאחרונה לדיון בבית המשפט לענייני משפחה. אדם אשר עבד כאיש צוות אוויר בטיסות ניסוי, התבקש על ידי מקום עבודתו לכתוב צוואה בשנות ה-40 לחייו בשל הסיכון הרב הטמון בעבודתו.

בעת כתיבת הצוואה, היה למצווה ילד אשר הוא אינו היה עמו בקשר כלל והצוואה נכתבה לטובת אחיו של המצווה.

במשך השנים, חודש הקשר בין האב לבנו ובהמשך גם לנכדיו ונוצר קשר קרוב מאוד.

כאשר האב נפטר, מעל 30 שנה לאחר עריכת הצוואה, נמצאה צוואתו בה הוריש את כל רכושו לאחיו ולא נמצאה צוואה מאוחרת יותר.

בנו, אשר היה בטוח כי אביו ידאג לו במסגרת הצוואה, התנגד למימוש הצוואה בבית המשפט.

טענותיו היו בין היתר כי: הוא ואביו היו בקשר קרוב מאוד אשר החל שנים לאחר כתיבת הצוואה, הצוואה נשמרה במקום אשר לאף אחד אחר אין גישה אליו, עוד טען הבן כי בשנת 2015, אביו ביקש ממנו צילום תעודת זהות על מנת לכתוב צוואה וכי אביו שינה את המוטבים בביטוח החיים שלו כך שהם היו בנו ונכדיו. מכל הסיבות הללו טען הבן כי אין ספק כי אביו שכח מצוואתו וכי הצוואה הזו אינה מקיימת את רצונו ולכן, יש להורות על ביטולה.

מנגד, האחים אשר זוכים על פי הצוואה טענו בין היתר כי: אחיהם אינו שכח מקיומה של הצוואה, כי שינוי המוטבים בביטוח נועדה על מנת לדאוג לבנו ולא לקפחו עקב כך שלא הוריש לו רכוש במסגרת צוואתו וכי בנו שמר על מרחק פיזי ונפשי ממנו, לא הזמין אותו לאירועים חשובים והיה מרוחק ממנו.

בית המשפט לענייני משפחה קיבל לבסוף את התנגדות הבן וקבע כי הצוואה נשתכחה על ידי אביו:

”כאמור לעיל, רצונו של המנוח ואומד דעתו הם אלו המנחים את בית המשפט, ורצון זה יש לפרש עפ”י דין תוך הקניית משקל גם לנסיבות החיצוניות והעדויות שהונחו בפניי.

בית המשפט נוטה לדרך של בחינת מכלול הנסיבות המצטברות - מתן משקל מצטבר לנתונים שהונחו ויצירת התמונה השלמה מתוך אלו.”

(ת”ע 1257-04-19 א. ואח’ נ’ האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח’)

בית המשפט התבסס בין היתר על עדויות של חבריו הקרובים של המנוח אשר העידו על הקשר הקרוב שהיה בינו לבין בנו וקבע כי על פי כלל הנסיבות יש לבטל את הצוואה.

בית המשפט ציין בפסק הדין כי אין הלכה פסוקה לגבי צוואה שנשתכחה אך כלל הנסיבות ובניהן: השארת הצוואה במקום שאינו נגיש, הוספת בנו כמוטב בביטוח החיים שלו, הוספת בנו כירש בצוואה על ידי בת זוגתו של המנוח, הקשר החזק שנוצר כאמור לאחר עריכת הצוואה, הובילו את בית המשפט לקבוע כי הצוואה נשתכחה מליבו של המנוח וכי כוונתו הייתה להוריש את רכושו לבנו ונכדיו ולכן יש לבטלה.

בחוק הירושה, תשכ”ה- 1965, קיימות עילות ברורות שרק על פיהן ניתן לבטל צוואה. זהו פסק דין מהפכני של בית המשפט לענייני משפחה אשר הורה על ביטול צוואה מבלי שנפל בה פגם או מבלי שהתקיימה אחת העילות לביטול צוואה הקבועות בחוק.

אחיו של המנוח, ערערו על פסק הדין והדיון הגיע לבית המשפט המחוזי.

במסגרת הערעור, הם טענו בין היתר כי הצוואה ברורה ולא נדרשת פרשנות של בית המשפט, כי בית המשפט טעה בכך שביטל את הצוואה כי הוא בעצם פגע בזכות המנוח לצוות כראות עיניו, אפילו אם זה לא נראה הגון, כי לא הוכח מעל לכל ספק כי הצוואה נשתכחה וכי טענת בנו לכך שאביו כתב צוואה חדשה בשנת 2015, מרוקנת מתוכן את טענתו כי הצוואה נשתכחה.

מנגד, הבן טען כי פסק הדין צודק והגון ומיישם את העיקרון אשר מחייב לקיים את רצון המת, כי בהתאם להלכה הפסוקה יש לאמץ גישה פרשנית אשר חורגת מלשון הצוואה המקורית על מנת לקיים את רצון המצווה, כי היה ברור גם למערערים שהוא יירש את אביו ועוד.

בית המשפט המחוזי, קיבל את הערעור ובכך קבע כי יש לקיים את הצוואה. הנימוק המרכזי של בית המשפט היה כי אין עילה בחוק הירושה אשר מאפשרת לבטל צוואה מחמת שנשתכחה על ידי המצווה, וגם אם ייקבע כי זהו מקרה חריג, יש להוכיח ברמת הוכחה מעל לכל ספק סביר כי אכן הצוואה נשתכחה, מה שלא הוכח במקרה הזה לדברי בית המשפט.

” חוק הירושה קובע את עילות הבטלות של צוואה. שכחת צוואה לא נמנית עם עילות הבטלות ולא ניתן להוסיף עילות בטלות שהמחוקק לא קבע. עילות הבטלות מתייחסות כולם לאירועים או מצבים שקדמו לעריכת הצוואה או שהם אירעו

**במועד עריכת הצוואה עצמה. לא קיימת בדין עילה שנוצרה
לאחר שהצוואה נחתמה.**

**" לא ניתן לבטל צוואה ברורה שלא נפל בה כל פגם, באמצעות
דוקטרינה שלא מעוגנת בדין. אכן, יהיו מקרים שבהם תהיה
תחושה קשה מאוד שרצונו האמיתי של המנוח לא מומש. ברם,
אין הדבר נדיר אף בגדרי דיני הירושה ואין אנו בני חורין לפעול
על פי תחושת הצדק שלנו, כשהדבר לא אפשרי מבחינת
הוראות הדין. לא תמיד צדק ומשפט נפגשים."**

(עמ"ש 55729-10-21 פלוני נ' אלמוני).

בנוסף, קבע בית המשפט כי ההלכה הפסוקה אשר הרחיבה את האפשרות לפרש ולהשלים חסרים
בצוואה, לא קבעה כי ניתן לבטל לגמרי את הצוואה מהסיבה שהיא נשתכחה.

**" לא ניתן להקיש ממקרה שבו עשה בית המשפט שימוש
בכללי פרשנות מקובלים של מסמכים לצורך פרשנות של כמה
מילים בצוואה, למקרה שבו מבוקש לנשל כליל נהנים
מהצוואה כשאינן בלשון הצוואה כל עיגון ואחיזה לפרשנות מסוג
זה."**

(עמ"ש 55729-10-21 פלוני נ' אלמוני).

עוד קבע בית המשפט כי הצוואה הושארה בתוך קלסר עם מסמכים מאוחרים יותר וחשובים
(צוואת בת זוגתו, צוואת אחיו וכו') מה שמעיד על כך שהמצווה היה מודע לקיום הצוואה.

מן הנימוקים הללו, בית המשפט קיבל את הערעור פה אחד בהרכב של שלושה שופטים וקבע כי
הצוואה תקוים כפי שהיא כך שאחיו של המנוח ירשו את כל רכושו.

עיסוק בצוואה הנו דבר מורכב ורגיש, שכן כאשר אנו נדרשים לממש את צוואתו של אדם, הוא
אינו בין החיים על מנת לספר לנו האם זו כוונתו האמיתית, האם הייתה עליו השפעה או האם
התכוון לכתוב צוואה חדשה. מכאן, שיש לנהוג בזהירות רבה בכל הנוגע לצוואה.

מסקנתי היא, כי צדק בית המשפט המחוזי בקביעתו שהצוואה צריכה להתקיים. מפאת רגישות
ומורכבות הנושא, אין מקום לפרשנות מרחיקת לכת על רצונו של אדם. כמובן שבמצבים חריגים
ניתן לקבוע כי הצוואה נשתכחה, אך כדי לקבוע כך נדרשת הוכחה ברמה אשר לא משאירה ספק,
ולו קלוש, כי זהו רצון המצווה. במקרה הזה, בגלל הספק הקטן שנתר, גם אם הוא נראה לנו לא
הגיוני, יש לקיים את הצוואה.

בפסק הדין נכתב כי הוגשה הצעת חוק בשנת 2021 אשר מטרתה לאפשר לבית המשפט לבטל
צוואה אשר נכתבה יותר מ-15 שנה לפני מותו של המצווה, אם חשב בית המשפט כי הצוואה
נשתכחה מליבו של המצווה וכי היא אינה משקפת את רצונו האחרון (הצעת חוק הירושה (תיקון

23/09/2022

- **בטלות צוואה ישנה) התשפ"א – 2021**. כמובן שאם תתקבל הצעת החוק, תיפטר הדילמה ובתי המשפט יוכלו לקבוע קביעה שכזו, אבל עד אז, יש לנהוג במשנה זהירות.

לסיכום-

כפי שראינו במקרה הנדון, ידיו של בית המשפט כבולות בענייני ביטול צוואה ובצדק, המחוקק קבע עילות נוקשות לביטול צוואה שרק על בסיסן ניתן לבטלה. גם אם אנו חושבים כי הצוואה לא הוגנת או אינה מבטאת את רצונו של המצווה, זה לא דווקא נכון.

מטרת הצוואה היא לאפשר למצווה חופש מוחלט להחליט למי יעבור רכשו לאחר מותו. הוא לא חייב לנהוג בהגינות, הוא יכול לפזר את נכסיו כראות עיניו ומותר לו גם לנשל את מי מקרוביו אם הוא חפץ בכך.

אם תעבור הצעת החוק אשר הוגשה בשנת 2021, המצב ישתנה לגמרי ובתי המשפט יוכלו בקלות רבה יותר לבטל צוואות אם חשבו שנשתכחו. אבל עד אז, ראוי שהמצב יישאר כפי שהוא.

מאמר זה נועד לתת לקוראים שלנו מידע כללי ועדכון בנושאים בהם עוסק משרדינו.